

INFORMĀCIJAS IEGŪŠANA ADMINISTRATĪVĀ PĀRKĀPUMA PROCESĀ

OBTAINING INFORMATION IN ADMINISTRATIVE OFFENCE PROCEEDINGS

Kaspars Ķikuts, *Mg. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes absolvents

Summary

The article is dedicated to discussion of the specific characteristics of information gathering and the problematic issues that administrative offense process participants encounter in practice. The author analyses the practices of institutions and the legal framework regarding the acquisition of information from natural persons and private law legal entities, as well as suggests possible solutions to certain problems identified in practice.

Atslēgvārdi: administratīvās atbildības likums, administratīvo pārkāpumu tiesības, informācijas iegūšana, aptauja, pratināšana, informācijas pieprasīšana

Keywords: Law on Administrative Liability, laws of administrative offences, obtaining of information, survey, questioning, requesting of information

Ievads

Informācijas iegūšanai ir būtiska nozīme administratīvo pārkāpumu procesā (turpmāk – Process), jo ne vienmēr ar sākotnēji iegūtajām ziņām par iespējamu administratīvo pārkāpumu ir pietiekami, lai pierādītu administratīvā pārkāpuma esību vai neesību, kā arī citus apstākļus, kam ir nozīme administratīvā pārkāpuma lietas pareizā izlemšanā. Attiecīgi ir ļoti svarīgi, lai informācijas iegūšana Procesā noritētu tiesiski un iegūtās ziņas par faktiem būtu ticamas un pieļaujamas kā pierādījumi, bet tajā pašā laikā Process noritētu ātri un pēc iespējas vienkāršāk.

Informācijas iegūšanas procesuālās īpatnības Procesā var atšķirties atkarībā no subjekta (fiziska persona, privāto tiesību juridiskā persona, publisko tiesību juridiskā persona), no kura ziņas ir jāiegūst, proti, amatpersonai, kura ir kompetenta veikt Procesu, attiecībā pret dažādiem subjektiem jāpiemēro dažādas informācijas iegūšanas procedūras.

Rakstā tiek aplūkotas atsevišķas informācijas iegūšanas īpatnības un problemātiskie jautājumi, ar ko praksē nākas saskarties Procesa veicējiem, iegūstot informāciju no privātpersonām.

1. Informācijas iegūšana no fiziskas personas

Informācijas iegūšana no fiziskām personām ir viens no biežākajiem veidiem, kā amatpersona Procesā nodrošina pierādījumus, proti, ziņas par faktiem, kuras izmanto, lai pierādītu administratīvā pārkāpuma esamību vai neesamību.

Fiziskas personas, no kurām kompetentās iestādes amatpersona iegūst informāciju, Procesā var būt gan procesa dalībnieka statusā (pie administratīvās atbildības saucamā persona, cietuša, aizskartās mantas īpašnieks), gan citas personas statusā (liecinieks, eksperts).

Vienlaikus Procesā ziņas par pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem faktiem var tikt pieprasītas un iegūtas arī no fiziskām personām, kuras neatbilst nevienam no iepriekš norādītajiem procesuālajiem statusiem, bet, autora ieskatā, daļēji būtu pielīdzināmas liecinieka statusā esošai personai. Šādas daļēji lieciniekam pielīdzināmas personas ir fiziskas personas, kuras pirms Procesas uzsākšanas amatpersona ir aptaujājusi sākotnēji iegūto ziņu pārbaudes procesā, vai fiziskas personas, no kurām amatpersona izprasījusi informāciju, pamatojoties uz kādā no speciālajos (nozaru) likumos vai citos normatīvajos aktos noteiktajām informācijas pieprasīšanas tiesībām. Pēc būtības šīs personas arī sniedz ziņas (liecina), tomēr neiegūst visas lieciniekam piemētošās tiesības un pienākumus.

1.1. Informācijas iegūšana, veicot izmeklēšanas darbības

Fiziskas personas kā informācijas avota būtiskākā īpatnība ir tā, ka tas ir vienīgais subjekts, kurš ziņas par faktiem var sniegt aptaujas un pratināšanas laikā, sniedzot liecības un paskaidrojumus.

Praksē neskaidrības saistībā ar liecībām no fiziskām personām nereti rodas tādēļ, ka Administratīvās atbildības likumā¹ (turpmāk – AAL) izmeklēšanas darbību, tostarp aptaujas un pratināšanas, veikšanas kārtība nav precīzi regulēta atšķirībā no kriminālprocesa, kur izmeklēšanas darbības ir salīdzinoši detalizēti aprakstītas. Piemēram, pratināšanas kārtība Kriminālprocesa likumā² ir noteikta desmit pantos ar vairākām daļām, iekļaujot detalizētu vispārējo regulējumu un regulējumu, kas piemērojams atsevišķi dažādiem subjektiem, savukārt AAL pratināšana ir aprakstīta vienā pantā ar divām īsām daļām. Šāds skops regulējums raisa virkni neskaidrību un jautājumu amatpersonām, kurām tas praktiski jāpiemēro informācijas iegūšanai Procesā. Arī Latvijas Republikas tiesībsargs jau 2022. gada pētījumā par AAL darbību secināja, ka starp iestādēm pastāv atšķirīgas AAL normu izpratnes un interpretācijas.³

Jādomā, kā tiesību normu izpratnē un vienveidīgā interpretācijā varētu palīdzēt tiesu prakse administratīvo pārkāpumu lietās, kuras uzsāktas un izskatītas saskaņā ar AAL regulējumu, tomēr piekļuve šiem tiesu prakses materiāliem ir ierobežota, jo nav publiski brīvi pieejami pirmās instances tiesu un apelācijas instances tiesu nolēmumi administratīvo pārkāpumu lietās, kurās Process uzsākts un veikts saskaņā AAL normām. Tiesu administrācija norāda, ka problēma ir apzināta un plānotais

¹ Administratīvās atbildības likums: LV likums. Pieņemts 25.10.2018. [09.11.2023. red.]

² Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [02.11.2023. red.]

³ Latvijas Republikas tiesībsargs. Administratīvās atbildības likuma darbība, 19. lpp. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2023/01/administrativas-atbildibas-likuma-darbiba.pdf> [aplūkots 24.03.2024.]

termiņš nolēmumu publiskas pieejamības nodrošināšanai ir 2024. gada nogale⁴, bet faktiski šī problēma arī 2025. gada sākumā joprojām nav atrisināta.

Viens no problemātiskajiem jautājumiem ir par liecības pieņemšanu attālinātā veidā, telefoniski vai ar e-pasta starpniecību. Piemēram, *Mg. iur.* Natālija Laveniece-Straupmane savā viedokļrakstā ir paudusi, ka liecību pieņemšana telefoniski nebūtu pieļaujama, norādot, ka šāda procesa gaita neatbilst AAL procesuālajai kārtībai, proti, “[...] amatpersona pa telefonu uzdod transportlīdzekļa īpašniekam jautājumu par to, kura persona novietoja transportlīdzekli neatļautā vietā. Faktiski persona tiek pratināta, nepārbaudot personas identitāti, kā arī nebrīdinot liecinieku par viņa tiesībām atteikties no liecināšanas, un nebrīdinot viņu par kriminālatbildību, tādējādi pārkāpjot AAL noteikto pratināšanas procesuālo kārtību”⁵. Var nojaust, ka šāds viedoklis radies, vērtējot amatpersonas veiktās izmeklēšanas darbības tikai kā pratināšanu, neaplūkojot iespēju, ka informācija varēja tikt prasīta aptaujas veidā. Var arī piekrist, ka AAL konkrēti nav noteikts, ka liecības varētu iegūt aptaujas veidā pa telefonu vai rakstiski. Tomēr AAL arī nenoteic, ka aptauja veicama tikai klātbūtnē vai tikai mutvārdos. Aplūkojot aptaujas gaitā iegūstamās informācijas apjomu un detalizācijas pakāpi, secināms, ka aptaujas veikšana neprasa obligātu aptaujājamās personas fizisku klātbūtni, jo nebūtu samērīgi tērēt lielus iestādes resursus, lai noskaidrotu šādu zemās detalizācijas pakāpes informāciju. Tas būtu pretrunā AAL 32. pantā minētajam Procesuālās ekonomijas principam – procesuālās ekonomijas principam, kurš paredz, ka amatpersona, augstāka amatpersona un tiesa (tiesnesis) izvēlas un veic procesuālās darbības tā, lai nodrošinātu Procesuālās ekonomijas sasniegšanu pēc iespējas ātrāk un ekonomiskāk. Uz nepieciešamību veikt Procesuālās ekonomijas Administratīvās atbildības likumprojekta pieņemšanas gaitā norādīja arī tā brīža iekšlietu ministrs Rihards Kozlovskis, iesniedzot Saeimas Juridiskajai komisijai priekšlikumu iekļaut AAL procesuālās ekonomijas principa atrunu, kā pamatojumu norādot, ka: “[...] Likumprojektā pie atsevišķām procesuālajām darbībām ir iestrādāti nosacījumi, ka tās veicamas nekavējoties, pēc iespējas ātrāk utt., bet šiem nosacījumiem būtu jāattiecas uz visu procesu kopumā. Turklāt iestādei būtu jāizvēlas arī ekonomiskākie procesa īstenošanas risinājumi mērķa sasniegšanai”⁶. AAL skaidrojumos arī ir atrodama atziņa, ka aptauju var veikt, personiski tiekoties ar liecinieku vai telefoniski, vai e-pasta sarakstē.⁷ Turklāt uz apstākli, ka izmeklēšanas darbības var tikt veiktas arī attālināti, netieši norāda AAL 78. panta trešās daļas pēdējais teikums, kur norādīts, ka persona, kura piedalās procesuālās darbības veikšanā, procesuālās darbības protokolu neparaksta, ja tā procesuālajā darbībā piedalās attālināti.

⁴ Tiesu administrācijas 07.03.2004. vēstule Nr. 1-18.2/132 “Par nolēmumu pieejamību administratīvo pārkāpumu lietās”.

⁵ Laveniece-Straupmane N. Kādam jābūt administratīvā pārkāpuma procesam lietās par transportlīdzekļa novietošanu apstādījumos. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/eseja/278628-kadam-jabut-administrativa-parkapuma-procesam-lietas-par-transportlīdzekļa-novietosanu-apstadijumos/> [aplūkots 14.01.2024.]

⁶ Iekšlietu ministrijas vēstule Saeimas Juridiskajai komisijai “Par priekšlikumiem likumprojektam “Administratīvo pārkāpumu procesa likums” (Nr. 16/Lp12). Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/22C3213794B56261C22580AB004B246C?OpenDocument> [aplūkots 04.12.2023.]

⁷ Ziemeļe M. 14. nodaļa. Izmeklēšanas darbības. Grām.: Administratīvo pārkāpumu tiesības. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Sagatavojis autoru kolektīvs. E. Danovska un G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2020, 344. lpp.

Pieminēšanas vērtā ir arī diskusija par personas pašrocīgi uzrakstītas un iesniegtas liecības pieļaujamību Procesā. Praksē atsevišķos gadījumos no personām bez klātbūtnes pašrocīgi uzrakstītas liecības tiek pieņemtas.⁸ AAL komentāros norādīts, ka administratīvā pārkāpuma procesā liecības iegūstamas, veicot izmeklēšanas darbības – aptauju un pratināšanu. Turklāt saskaņā ar AAL normām liecības sniedzamas tikai mutiski.⁹ Autors gan šādam komentāram nepiekrīt un šādus nosacījumus AAL normās neatrod. AAL 97. panta pirmā daļa noteic, ka par pierādījumu var būt ziņas par faktiem, ko persona sniedz savā liecībā par Procesā pierādāmajiem apstākļiem, bet imperatīvi nenoteic, ka šī liecība sniedzama tikai pratināšanas vai aptaujas laikā un tikai mutiski. Doktrīnā ir atrodams skaidrojums, ka procesuāltiesiskais valsts iestāžu padotības tiesībām aspekts prasa, lai iestādes kompetence būtu pozitīvi noteikta ar normatīvu aktu, savukārt materiāltiesiskajā aspektā ir pietiekoši, ja iestādes rīcība nav pretrunā ar tiesību normām, proti, ar normatīvajiem aktiem vai vispārējiem tiesību principiem.¹⁰ Attiecīgi apstāklis, ka personas pašas rakstītas liecības nav minētas AAL, pats par sevi neliedz amatpersonām tādas pieņemt un vērtēt šajās liecībās sniegtās ziņas par faktiem kā pierādījumu. Turklāt AAL 50. panta pirmās daļas 3. punktā lieciniekam ir noteikta tiesība pieprasīt iespēju liecību uzrakstīt pašrocīgi valodā, kurā viņš spēj sazināties. Arī citu Eiropas valstu administratīvo pārkāpumu tiesībās tiek pieļauta liecību sniegšana rakstveidā, piemēram, Lietuvas Republikas Administratīvo pārkāpumu kodeksa¹¹ 583. panta 3. punkts nosaka liecinieka tiesības pašam uzrakstīt savas liecības, savukārt Polijas Republikas Administratīvā pārkāpuma procesa kodeksa¹² 40. panta pirmā daļa noteic, ka, ja persona, kuru nopratina, to pieprasa, tad tiek pieņemta tās rakstiska liecība.

Arī kriminālprocesā tiek pieļauta personas pašas uzrakstīta liecība, proti, Kriminālprocesa likuma 131. panta pirmajā un otrajā daļā norādīti trīs liecību veidi:

- 1) pratināšanā sniegtās ziņas par faktiem;
- 2) aptaujā sniegtās ziņas par faktiem;
- 3) izmeklēšanas iestādei, prokuratūrai vai tiesai adresēts personas pašas uzrakstīts un parakstīts ziņojums, iesniegums vai paskaidrojums par noziedzīgu nodarījumu, konkrētiem faktiem vai apstākļiem.

Neskatoties uz to, ka AAL iespējamie liecību veidi nav izsmeļoši uzskaitīti, kā tas ir Kriminālprocesa likumā, nav pamata liecību iegūšanas veidus aprobežot tikai ar izmeklēšanas darbībām, kurās tiek iegūtas mutvārdu liecības. Nav loģiski, ka kriminālprocesā par pierādījumu tiek pieļautas personas pašas uzrakstītas ziņas par pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem faktiem, bet Procesā, kurā tiek izmeklēti

⁸ Reģionālās pašvaldības policijas Kekavas novada pārvaldes 08.10.2022. uzsāktā administratīvā pārkāpuma procesa lieta Nr. 2147800375322 [nav publicēta]

⁹ Strada-Rozenberga K. 13. nodaļa. Pierādīšana. Grām.: Administratīvo pārkāpumu tiesības. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Sagatavojis autoru kolektīvs. E. Danovska un G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2020, 333. lpp.

¹⁰ Levits E. 14. panta komentārs. Grām.: Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Briede J. (zin. red.) Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 197. lpp.

¹¹ Lietuvas Republikos administracinių nusižengimų kodeksas [Lietuvas Republikas Administratīvo pārkāpumu kodekss]. Pieņemts 25.06.2015. [28.03.2024. red.]. Pieejams: <https://www.e-tar.lt/portal/en/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b> [aplūkots 05.04.2024.]

¹² Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia [Polijas Republikas Administratīvo pārkāpumu procesa kodekss]. Pieņemts 24.08.2001. Pieejams: <https://lexlege.pl/kodeks-postępowania-w-sprawach-o-wykroczenia/> [aplūkots 27.03.2025.]

tiesību normu pārkāpumi ar mazāku sabiedrisko bīstamību, tas nebūtu pieļaujams. Augstākā tiesa ir norādījusi, ka: “[...] iestādes rīcībai ir jāatbilst tiesību normām. Tomēr šajā sakarā jāatceras, ka tiesību normas ir gan rakstītās tiesību normas, gan nerakstītās tiesību normas (tiesību principi). Tas, ka iestādes rīcības pamats nav tiešā tekstā noteikts rakstītajās tiesību normās, nenozīmē, ka tādad iestāde var atturēties no attiecīgajā situācijā nepieciešamas un adekvātas rīcības”¹³.

Ņemot vērā norādīto, autors secina, ka par personas liecību Procesā var tikt uzskatītas arī tādas ziņas par faktiem, ko liecinošā persona pašrocīgi uzrakstījusi un iesniegusi, jo īpaši, ja pastāv objektīvi apstākļi, kādēļ liecību nevar sniegt mutvārdos.

1.2. Informācijas iegūšana ar informācijas pieprasījumiem

Papildus AAL noteiktajām izmeklēšanas darbībām, lai iegūtu informāciju no fiziskām personām, amatpersonas nereti Procesā izmanto informācijas pieprasījumus. Informācijas pieprasījumi AAL tiešā veidā netiek regulēti, tomēr tas nenozīmē, ka tie nav pieļaujami. Judikatūrā atrodama atziņa: “Lietas apstākļu noskaidrošanai nav vienmēr vajadzīgs ierosināt kriminālprocesu vai Procesu, izmantot līdzekļus, kas visbūtiskākajā veidā ietiecas personas pamattiesībās [...]. Faktu pārbaudei tiesību aizsardzības iestāde var izmantot pamattiesības mazāk ierobežojošus līdzekļus – iegūt paskaidrojumus no personām, pieprasīt un vākt informāciju par faktiem no dažādām personām, iestādēm, iestāžu vestajiem reģistriem u. tml. Informācijas iegūšanas tiesības ir neatņemama daļa no valsts pārvaldes iestādes funkciju izpildes nepieciešamām tiesībām.”¹⁴

Informācijas pieprasījumiem ir būtiska nozīme, lai pārbaudītu iestādē saņemtās ziņas pirms Procesa uzsākšanas, jo AAL noteiktās izmeklēšanas darbības ir pieļaujams veikt tikai pēc Procesa uzsākšanas.¹⁵ AAL 117. panta pirmā un otrā daļa noteic, ka amatpersona, iegūstot ziņas par iespējamu administratīvo pārkāpumu, ja nepieciešams, normatīvajos aktos noteiktās kompetences ietvaros pārbauda šīs ziņas. Šāda ziņu pārbaude ir nepieciešama, lai amatpersona varētu pieņemt pamatotu lēmumu par Procesa uzsākšanu, par atteikumu uzsākt Procesu vai par materiālu pārsūtīšanu pēc piekritības.

Iestādē saņemto ziņu pārbaudē iestādes amatpersonai ir pienākums izvērtēt:

- 1) vai saņemtās ziņas ir ticamas – ziņām jābūt ticamām, bet tām nav jābūt pierādītām;¹⁶
- 2) vai saņemtās ziņas norāda uz iespējamu administratīvo pārkāpumu – personas prettiesiska, vainojama rīcība (darbība vai bezdarbība), par kuru likumā vai pašvaldību saistošajos noteikumos paredzēta administratīvā atbildība un par šo rīcību nav paredzēta kriminālatbildība;

¹³ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 26.04.2019. spriedums lietā Nr. SKA-262/2019 (A420139316), 7. punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5831> [aplūkots 20.02.2024.]

¹⁴ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 28.11.2016. spriedums lietā Nr. SKA-1289/2016 (A420327714), 9. punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5612> [aplūkots 20.02.2024.]

¹⁵ Laveniece-Straupmane N. 15. nodaļa. Administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšana. Grām.: Administratīvo pārkāpumu tiesības. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Sagatavojis autoru kolektīvs. E. Danovska un G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 382. lpp.

¹⁶ Turpat.

- 3) vai konkrētā iespējamā Procesā veikšana un izskatīšana saskaņā ar nozaru likumiem vai pašvaldību saistošajiem noteikumiem ir šo ziņu saņēmēju amatpersonas kompetencē;
- 4) vai nepastāv AAL 119. pantā noteiktie Procesu nepieļaujošie apstākļi;
- 5) vai konkrētajā gadījumā Procesā veikšana ir lietderīga – administratīvo pārkāpumu tiesībās nepastāv Procesā obligātuma princips, proti, nav nepieciešams sodīt katru, kurš izdarījis pārkāpumu. Katrā konkrētā gadījumā jāvērtē Procesā lietderības apsvērumi¹⁷.

Saņemto ziņu pārbaude Procesā pēc būtības ir identiska resoriskajai pārbaudei kriminālprocesā. Kriminālprocesa likuma 373. panta trešajā daļā norādīts, ka ar resorisko pārbaudi saprot valsts iestādes un tās amatpersonu veiktu pārbaudi attiecībā uz iespējamu likuma pārkāpumu, izmantojot šīs iestādes darbību regulējošajā likumā noteiktās pilnvaras, kas nav kriminālprocesuālās pilnvaras. Likuma “Par policiju”¹⁸ 14.¹ panta otrās daļas regulējums resoriskās pārbaudes ietvaros pieļaujamo darbību apjomu sašaurina vēl vairāk, nosakot, ka resoriskās pārbaudes procesā policijas darbiniekam nav tiesību veikt darbības, kas īstenojamas tikai kriminālprocesā vai Procesā.

Vienlaikus iestāžu amatpersonas tiesības kompetences ietvaros pieprasīt un saņemt informāciju praksē nereti izmanto arī jau uzsāktā Procesā, lai gan šādos gadījumos nav šķēršļu informāciju iegūt, izmantojot izmeklēšanas darbības. Kopumā vērtējot, šāda prakse nav pretrunā AAL 93. pantā noteiktajiem pierādījumu pieļaujamības nosacījumiem, jo minētā tiesību norma citstarp noteic, ka ziņas par faktiem, kuras amatpersonas ieguvušas, īstenojot likumā noteiktās kontroles un uzraudzības funkcijas, ir pieļaujams izmantot kā pierādījumus Procesā. Tajā pašā laikā AAL tiesību normas neregulē, kādam informācijas iegūšanas veidam ir dodama priekšroka, – izmeklēšanas darbībām vai informācijas pieprasījumiem.

Prevalējošā informācijas ieguves veida noskaidrošanā būtiski pievērst uzmanību atšķirībām atbildībā, kas var iestāties gadījumā, ja ziņas nepamatoti netiek sniegtas vai tiek sniegtas apzināti nepatiesas ziņas. Proti, personai, kurai Procesā piemērots liecinieka vai cietuša statuss, par nepamatotu atteikšanos liecināt vai par apzināti nepatiesu liecību sniegšanu ir paredzēta kriminālatbildība saskaņā ar Krimināllikuma¹⁹ 300. panta pirmajā daļā norādīto noziedzīgo nodarījumu vai 302. pantā pirmajā daļā norādīto noziedzīgo nodarījumu, savukārt, nesniedzot informāciju, kas pieprasīta, pamatojoties uz speciālajos (nozaru) likumos vai citos normatīvajos aktos piešķirtajām tiesībām, fiziska persona saskaņā ar pastāvošo iestāžu praksi tiek saukta pie administratīvās atbildības (Ceļu satiksmes likuma²⁰ 51. panta astotā daļa vai Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā²¹ 3. pantā norādītie pārkāpuma sastāvi).

Turklāt saskaņā ar AAL 65. pantu personām, kas piedalās Procesā, var tikt piemērota procesuālā sankcija, ja tās nepilda AAL noteiktos pienākumus. Procesuālās sankcijas ir efektīvs tiesību instruments, lai stimulētu AAL 39. pantā minētās personas

¹⁷ Danovskis E. Administratīvās atbildības likuma pamatnoteikumu svarīgākās nostādnes. Jurista Vārds, 17.12.2019., Nr. 50/51/52 (1108/1109/1110), 29. lpp.

¹⁸ Likums “Par policiju”: LV likums. Pieņemts 04.06.1991. [18.12.2024. red.]

¹⁹ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [20.10.2023. red.]

²⁰ Ceļu satiksmes likums: LV likums. Pieņemts 01.10.1997. [01.01.2025. red.]

²¹ Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā: LV likums. Pieņemts 07.05.2020. [10.12.2024. red.]

atbildīgi izturēties pret tām uzliktajiem pienākumiem, tostarp atsevišķos procesuālajos statusos, un pienākumu sniegt tiem zināmas ziņas par faktiem. Savukārt tām fiziskām personām, no kurām amatpersona ir pieprasījusi sniegt ziņas, īstenojot tai likumā noteiktās kontroles un uzraudzības funkcijas, nav piešķirams neviens no AAL 39. pantā minētajiem procesuālajiem statusiem, līdz ar to tām nevar piemērot nevienu no AAL 66. pantā norādītajām procesuālajām sankcijām.

Secināms, ka speciālajos (nozaru) likumos un citos normatīvajos aktos iestāžu amatpersonām piešķirtās tiesības iegūt informāciju no fiziskām personām būtu izmantojamas tikai tajos gadījumos, kad fiziskai personai, no kuras iegūstama informācija, Procesā nav noteikts neviens no procesuālajiem statusiem, kurā personai ir pienākums liecināt, vai arī informācija no fiziskas personas tiek pieprasīta pirms Procesas uzsākšanas, lai pārbaudītu saņemtās ziņas par iespējamu administratīvo pārkāpumu.

2. Informācijas iegūšana no privāto tiesību juridiskās personas

Procesā, lai noskaidrotu faktus, kam ir nozīme administratīvā pārkāpuma lietas pareizā izlemšanā, amatpersonām nereti ir nepieciešams iegūt informāciju, kas ir privāto tiesību juridiskās personas rīcībā. Lielākoties no privāto tiesību juridiskām personām iegūstamā informācija ir saistīta ar dažādos to rīcībā esošajos dokumentos ietvertu saturisko informāciju (ziņām par faktiem), tomēr var būt arī gadījumi, kad prasītā informācija nav dokumentēta, bet ir zināma tajā nodarbinātajām fiziskajām personām.

Privāto tiesību juridiskā persona Procesā, gluži kā fiziska persona, var būt klātesoša dažādos procesuālajos statusos (pie administratīvās atbildības saucamā persona, cietušais, aizskartās mantas īpašnieks). Saskaņā ar AAL 54. panta pirmo daļu privāto tiesību juridiskās personas vārdā uz likuma vai līguma pamata darbojas tās pārstāvis. Atbilstoši šī panta piektajā daļā noteiktajam pilnvarojums dod pārstāvim tiesības pārstāvamā vārdā izpildīt procesuālās darbības. Attiecīgi, ja privāto tiesību juridiskai personai ir noteikts kāds no iepriekš norādītajiem statusiem, tad amatpersona privāto tiesību juridiskās personas rīcībā esošo informāciju var iegūt ar tās pārstāvja sniegtajiem paskaidrojumiem vai liecībām.

Vienlaikus ir arī gadījumi, kad Procesā nepieciešams iegūt informāciju no privāto tiesību juridiskās personas, kurai Procesā nav piešķirts neviens no iepriekš minētajiem procesuālajiem statusiem.

Iestāžu praksē nav vērojama vienota pieeja, kādā kārtībā tiek iegūta informācija no privāto tiesību juridiskās personas, kurai nav noteikts neviens no iepriekš norādītajiem procesuālajiem statusiem. Atrodami gadījumi, kad privāto tiesību juridiskai personai tiek noteikts liecinieka statuss un uzdots pienākums sniegt tās rīcībā esošo informāciju.²² Sastopami arī gadījumi, kad privāto tiesību juridiskās personas rīcībā esošo ziņu sniegšanas (liecināšanas) pienākums tiek uzlikts konkrētās privāto

²² Jūrmalas pašvaldības policijas 28.04.2023. uzsāktā administratīvā pārkāpuma procesa lieta Nr. 29498005095723 [nav publicēta]; Ādažu novada pašvaldības policijas 16.11.2023. uzsāktā administratīvā pārkāpuma procesa lieta Nr. 21510000180523 [nav publicēta].

tiesību juridiskās personas amatpersonai, piemēram, valdes loceklim.²³ Papildus šiem gadījumiem izplatīts veids, kā tiek iegūtas nepieciešamās ziņas par faktiem no privāto tiesību juridiskās personas, kurai nav noteikts pie administratīvās atbildības saucamās personas, cietušā vai aizskartās mantas īpašnieka statuss, ir pieprasīt no privāto tiesību juridiskām personām rakstveida informāciju, izmantojot atsevišķos normatīvajos aktos amatpersonām piešķirtās tiesības.²⁴

Doktrīnā ir skaidrots, ka tikai fiziskai personai (cilvēkam) ir iespējams piešķirt liecinieka procesuālo statusu, jo tikai fiziska persona ir spējīga tieši uztvert informāciju ar saviem maņu orgāniem un to noraidīt tālāk.²⁵ Juridiskā persona, lai arī tai piešķirtas tādas pašas tiesības un pienākumi kā fiziskai personai, nespēj sniegt personīgi uztvertu informāciju.²⁶ Atrodams arī skaidrojums: "Juridiskas personas tiesību spējas mazliet atšķiras no fiziskas personas tiesību spējām. Juridiskai personai nevar piederēt tās tiesības, kas var piederēt tikai fiziskai personai pēc sava jēguma [...]"²⁷ Kriminālprocesa likuma komentāros par liecībām norādīts, ka liecības vienmēr ir personisks pierādījums.²⁸ Turklāt nepieciešams atzīmēt, ka juridiskās personas nevar būt par noziedzīga nodarījuma subjektiem,²⁹ attiecīgi tām nevar iestāties kriminālatbildība par apzināti nepatiesu liecību sniegšanu vai par nepamatotu atteikšanos no liecināšanas.

No iepriekš minētā izriet, ka, pat ja privāto tiesību juridiskās personas rīcībā ir kādas ziņas, kas jānoskaidro administratīvā pārkāpuma lietā, tai nevar tikt piešķirts liecinieka statuss pēc būtības, jo tā nespēj personiski uztvert un nodot informāciju.

Apšaubāms ir arī iestādes uzlikta pienākuma tiesiskums juridiskās personas rīcībā esošo informāciju liecinieka statusā sniegt kādai konkrētai juridiskās personas amatpersonai, pat ja šai amatpersonai no likuma vai citiem dokumentiem izriet tiesības pārstāvēt juridisko personu. Lai juridiskās personas amatpersona varētu liecināt, tai jābūt kādai subjektīvai sasaistei ar liecībā sniedzamajām ziņām, bet iestāde nav tiesīga uzlikt par pienākumu privāto tiesību juridiskās personas amatpersonai tikai tāpēc vien, ka viņai piemīt pārstāvības tiesības, pašai radīt šo subjektīvo sasaisti, proti, sākotnēji iegūt ziņas, lai tās vēlāk nodotu tālāk iestādei. Saskaņā ar AAL 50. panta otrās daļas 1. punktu lieciniekam ir pienākums liecināt par visu, kas viņam zināms saistībā ar konkrēto administratīvo pārkāpumu, bet lieciniekam nav noteikts pienākums iegūt (uzzināt) ziņas, lai tās tālāk nodotu amatpersonai. Uzliekot šādu pienākumu privāto tiesību juridiskās personas amatpersonai, iestāde netiešā veidā daļēji

²³ Rīgas valstspilsētas pašvaldības policijas 25.10.2020. uzsāktā administratīvā pārkāpuma procesa lieta Nr. 16078000094620 [nav publicēta]; Dabas aizsardzības pārvaldes Kurzemes reģionālās administrācijas 20.07.2023. uzsāktā administratīvā pārkāpuma procesa lieta Nr. 30002000055923 [nav publicēta].

²⁴ Rīgas valstspilsētas pašvaldības policijas 09.11.2023. uzsāktā administratīvā pārkāpuma procesa lieta Nr. 16084001136223 [nav publicēta].

²⁵ Ose D. Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā. Promocijas darbs. Rīga, 2013, 122. un 123. lpp. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5139/23437-Daina_Ose_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 17.01.2024.].

²⁶ Turpat, 120. lpp.

²⁷ Čakste K. Civiltiesības. Lekcijas. Raksti. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011, 42. lpp.

²⁸ Strada-Rozenberga K. 131. pants. Liecības. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 447. lpp.

²⁹ Krastiņš U. 2. nodaļa. Noziedzīgs nodarījums. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII² nodaļa). Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021, 79. lpp.

pārliet pierādīšanas pienākumu uz šo personu, kas ir pretrunā AAL 89. panta pirmajā daļā noteiktajam, ka pierādīšanas pienākums Procesā ir iestādes amatpersonai.

Turklāt, pat ja iedomājamies, ka ir pieļaujama šāda daļēja pierādīšanas pienākuma pārlikšana uz privāto tiesību juridiskās personas pārstāvi, tad joprojām atklāts ir jautājums, kā rīkoties, ja privāto tiesību juridiskajai personai ir vairākas to pārstāvēt tiesīgās amatpersonas (piemēram, privāto tiesību juridiskās personas valde sastāv no vairākiem valdes locekļiem) vai, gluži pretēji, nav pieejama informācija par nevienu personu (piemēram, privāto tiesību juridiskajai personai kādu iemeslu dēļ nav rīcībspējīgas valdes), kurai būtu likumiskas vai līgumiskas tiesības pārstāvēt konkrēto privāto tiesību juridisko personu. Autora ieskatā, amatpersona, kura veic Procesu, nav tiesīga izvēlēties, kurš konkrēti likumiskais vai līgumiskais pārstāvis pārstāvēs privāto tiesību juridisko personu ziņu sniegšanā par faktiem, kas jānoskaidro administratīvā pārkāpuma lietā. Pašai privāto tiesību juridiskajai personai, kuras rīcībā ir konkrētā informācija, būtu jāizdara izvēle, kuram pārstāvim uzticēt informācijas sniegšanu, kas var būt noderīga administratīvā pārkāpuma lietas pareizā izskatīšanā.

Ņemot vērā iepriekš norādīto, visatbilstošākais veids, kā iegūt informāciju no privāto tiesību juridiskās personas, kurai nav noteikts neviens no procesuālajiem statusiem, kuros tās pārstāvis varētu sniegt liecības vai paskaidrojumus, ir pieprasīt rakstveida informāciju, izmantojot atsevišķos normatīvajos aktos amatpersonām piešķirtās tiesības.

Kopsavilkums

1. Administratīvā pārkāpuma procesā ir pieļaujama liecības pieņemšana attālinātā veidā, aptaujājot telefoniski vai ar e-pasta starpniecību.
2. Par personas liecību administratīvā pārkāpuma procesā var tikt uzskatītas arī tādas ziņas par faktiem, ko liecinošā persona pašrocīgi uzrakstījusi un iesniegusi, jo īpaši, ja pastāv objektīvi apstākļi, kādēļ šīs ziņas nevar sniegt mutvārdos.
3. Iestāžu amatpersonām normatīvajos aktos piešķirtās tiesības iegūt informāciju no privātpersonām administratīvā pārkāpuma procesā būtu izmantojamas tikai tajos gadījumos, kad personai, no kuras iegūstama informācija, administratīvā pārkāpuma procesā nav noteikts neviens no procesuālajiem statusiem, kurā ir pienākums liecināt, vai arī informācija personai tiek pieprasīta pirms administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanas iegūto ziņu par iespējamu administratīvo pārkāpumu pārbaudes nolūkos.
4. Informācijas ievākšanā no privāto tiesību juridiskām personām, kurām nav noteikts pie administratīvās atbildības saucamās personas, cietušā vai aizskartās mantas īpašnieka statuss, būtu jāizmanto informācijas pieprasījumi, nevis jānosaka liecinieka statuss privāto tiesību juridiskajai personai vai tās amatpersonai.